

Si piget admissi, committere parce pigenda.

(Ako mrziš prestup, onda pazi da ne učiniš ono što treba mrziti.)

UVODNA RAZMATRANJA

Problematika krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti se u poslednjoj deceniji, reklo bi se ponekad i dramatično, nametnula ne samo stručnoj već i laičkoj javnosti, kako kod nas, tako i u svijetu, u prvom redu, zahvaljujući krivičnim postupcima koji su se vodili ili još uvijek vode pred Međunarodnim tribunalom za gonjenje lica odgovornih za ozbiljne povrede međunarodnog humanitarnog prava izvršene na teritoriji bivše Jugoslavije od 1991. (engl. *International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia – ICTY*), kolokvijalno nazvanog Haški tribunal (u daljem tekstu: MKSJ), ali i pred domaćim sudovima. Da podsjetimo na činjenicu da se međunarodno humanitarno pravo brže razvijalo kada su se počeli dešavati zločini u bivšoj Jugoslaviji nego što je u tome ono uspjelo tokom četiri i po decenije od Nirberškog tribunala i usvajanja Ženevskih konvencija. Do otpočinjanja zločinačkih aktivnosti u bivšoj Jugoslaviji krivični aspekti međunarodnog humanitarnog prava su ostali ograničeni, i oni su se, kako je to primjetio Teodor Meron (*Theodor Meron*) u svojoj knjizi Međunarodno pravo čovječnosti potiče iz davnina⁹, svodili samo na piratstvo *jure gentium* i ratne zločine.¹⁰

Stoga, okosnicu ovog rada čini razmatranje zločina protiv čovječnosti u savremenoj teoriji i praksi, posebno u statutima i praksi međunarodnih krivičnih sudova, u prvom redu Haškog tribunala. To već po sebi implicira zadatak da se sagledavanjem judikature *ad hoc* međunarodnih krivičnih tribunala dođe do iznalaženja i uobličavanja odgovora na teorijskom planu vezano za problematiku zločina protiv čovječnosti kao novog krivičnog djela, što uistinu čini i cilj ovog rada.

Upravo je sagledavanje sinergičkog odnosa između statuta međunarodnih krivičnih tribunala, jurisprudencije Haškog tribunala i Međunarodni krivični sud za Ruandu (engl. *International Criminal Tribunal for Rwanda – ICTR*) (u daljem tekstu: MKSR), rasta običajnog prava, njegove prihvaćenosti od država i njihove spremnosti da gone prekršioce saglasno principima univerzalnosti jurisdikcije, dobar primjer za potrebu povezivanja teorije i prakse.

⁹ Teodor Meron: Međunarodno pravo čovječnosti potiče iz davnina, op. cit. str. 304/.

¹⁰ Izlažući svoju prezentaciju povodom kandidature za MKS u New York-u u sjedištu OUN, januara 2009., organizovanu od strane Koalicije za MKS (La Coalition pour la Cour Pénale Internationale), autor je vezano za potrebu gonjenja ratnih zločinaca izjavio slijedeće: “ Les crimes de guerre sont un mal universel, perpétrés par des gens civilisés. Dans *The Prosecutor v. Furundžija* (décision du 10 décembre 1998, paragraphe 147) le TPIY a déclaré (de la torture) que „le tortionnaire est devenu, tout comme le pirate et le marchand d’esclaves avant lui, hostis humani generis, un ennemi de toute l’humanité“. C’est dans le but d’œuvrer pour l’éradication de ces maux que je vous soumets ma candidature.”

Takav pristup je podrazumijevao izlaganje pregleda koji se odnosio na nastanak i organizaciju MKSJ i Tužilaštva MKSJ, ali i njihovih korelata na nacionalnom nivou, Suda Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: Sud BiH) i Tužilaštva Bosne i Hercegovine (Tužilaštvo BiH).

Sigurno je da praksa i primjenljivi standardi suđenja MKSJ koji većinski pripadaju precedentnom pravu, imaju značajne refleksije na teorijskom nivou i još više na onom praktičnom, tokom suđenja u predmetima ozbiljnog kršenja međunarodnog humanitarnog prava od strane domaćih sudova. Dovoljno je na tom planu spomenuti preuzimanje koncepta zajedničkog zločinačkog poduhvata¹¹ prilikom suđenja u predmetima ratnih zločina pred Sudom BiH. Autor ovog rada se pridružuje onim teoretičarima koji imaju kritički odnos ili bar naglašavaju potreban oprez prilikom primjene ovog koncepta tokom suđenja u predmetima ratnih zločina.¹²

U ovom radu je izložena analiza opštih elemenata krivičnog djela Zločina protiv čovječnosti sa osvrtom na izvršioca i žrtve krivičnog djela, vrijeme izvršenja, odnosno posebne okolnosti pod kojim se djelo vrši, zaštitni objekat, radnju izvršenja, oblike vinosti, takođe i napomene o nezastarivosti krivičnog gonjenja i izvršenja kazne. Data su objašnjenja osnovnih međunarodnopravnih pojmova u cilju lakšeg razumijevanja pojma „kršenja pravila međunarodnog prava“, te „postojanja širokog ili sistematskog napada na civilno stanovništvo“ kao objektivnog uslova inkriminacije kod ovog krivičnog djela.

Autor se bavio i pokušajem da analizira svaki od elemenata ovog krivičnog djela, tj. krivičnopravnih radnji počinioca koje se nalaze u osnovi zločina, pored ostalog, imajući u

¹¹ U kuloarima Tužilaštva MKSJ akronim JCE (joint criminal enterprise) se u u šali koristi za izreku „Jednostavno osudi svakog“ („just convict everyone“), v. OKO Reporter, broj 9., zima/proljeće 2009., str. 26., U: Komandna odgovornost i učešće u poduhvatu, Mark Osiel, profesor međunarodnog prava, Univerzitet Ajova, SAD; <http://www.pravdautranziciji.com/pages/article.php?d=1492>

¹² Tako prof. Schabas u svojoj knjizi *An Introduction to the International Criminal Court*, Cambridge University Press, NY, 2001, 2004., u poglavlju, The Crimes against Humanity izražavajući svoju skepsu upozorava da „sudije moraju biti na oprezu da se takav pristup odgovornosti saučesnika ne bi degenerisao u oblik kolektivne krivice“, str. 104. Takođe, v. rad Mr Slobodana Stojanovića *Joint Criminal Enterprise- Zajednički zločinački poduhvat kao povreda prava optuženog u postupku pred Tribunalom u Hagu*, U: Dr Đorđe N. Lopičić, Međunarodno krivično pravo, Službeni glasnik, Beograd, 2006., str. 208-223.; Natan i Alen Deršović- *Anatomija „Zajedničkog zločinačkog poduhvata“* 84/NIN/4/09/08.

U prvostepenoj presudi u predmetu *Stakić*, od 31. jula 2003., broj: IT-97-24-T se u stvari napušta koncepcija o ZZP i rješenja traže u okviru uobičajenih shvatanja u krivičnom pravu evropskih zemalja na način što se pravi distinkcija između izvršilaštva, saizvršilaštva i saučesništva. Jasno je da je to toga došlo pod uticajem njemačkog sudije Dr W. Schomburg-a, koji je svoju opredijeljenost za primjenu klasičnih krivičnopravnih instituta kakve poznaju evropske zemlje lično potvrdio ovom autoru, istina, sada u svojstvu profesora, tokom konferencije održane u Sarajevu, 12. decembra 2009.g. u organizaciji OKO na temu „Međunarodno krivično pravo u praksi: Obuka predmeta ratnog zločina“.

vidu postojeću jurisprudenciju kako međunarodnih tako i domaćih sudova. Pri tome, valja napomenuti da se sistematika u izlaganju svakog od zločina u osnovi zločina protiv čovječnosti prvenstveno temelji na odredbama statuta MKSJ obzirom da je ovaj sud najviše razvio praksu koja je ušla u sastav međunarodnog običajnog prava. Otud pozivanje i mjestimično obimno citiranje prakse prvenstveno tog tribunala ima svoju svrhu¹³, upravo radi prikazivanja sa jedne strane, evolucije međunarodnog krivičnog prava, a sa druge strane, radi izgrađivanja krivičnog pojma zločina protiv čovječnosti.

Nalazimo za potrebu da pojasnimo kako naziv djela Zločini protiv čovječnosti upotrebljen u pluralu ne predstavlja terminološko već suštinsko pitanje obzirom da isto u sebi sadrži više ponaosob određenih krivičnih djela. Pored toga, u ovom radu, dat je kraći osvrt na razlike u pogledu ovog u odnosu na ostala krivična djela ratnih zločina (*diferentia specifica*).

Iz tih razloga, koristeći dostupnu literaturu, autor je primjenom istorijskog, a zatim komparativnog metoda, nastojao dati pregled razvoja međunarodnog običajnog prava, i unutar toga sagledavanje zločina protiv čovječnosti, primjenom analitičkog metoda, kako u teoriji tako i u praksi, sa aspekta njegove realne fenomene, raščlanjivanja njegovih konstituenata i njihove klasifikacije. Želimo kod toga naglasiti upotrebu metoda istraživanja sudske prakse koja je pomogla da se uobličio pojam ovog krivičnog djela kakvog ga poznaje savremeno međunarodno krivično pravo i domaće krivično zakonodavstvo.

Napose je to bilo potrebno uraditi u svrhu dokazivanja hipoteze da zločini protiv čovječnosti predstavljaju novo krivično djelo. To bi bio i predmet naučnog istraživanja ovog magistarskog rada. Metodi sinteze i generalizacije trebali su omogućiti rezimiranje svih relevantnih informacija i donošenje zaključaka vezanih za predmetnu oblast. Razumije se da to nije bilo moguće učiniti bez korištenja dogmatsko-normativnog metoda prilikom tumačenja odredbi krivičnog zakonodavstva, te sistemskog metoda u mjeri u kojoj su norme i instituti krivičnog prava komentarisani unutar nacionalnog sistema krivičnog prava i zakonodavstva.

U razmatranju, prije svega, pravnog pristupa ovoj kompleksnoj problematici, autor ovog rada je svjestan njenog velikog značaja u prvom redu, za bosansko-hercegovačko društvo, takođe, sa političkog i istorijskog aspekta, posebno, imajući u vidu i postojanje teškog kulturno-istorijskog naslijeđa. No, isto tako naš pogled je preko ove problematike usmjeren ka budućnosti, potrebi izgradnje demokratskog društva sa etabliiranom vladavinom prava, vraćanju povjerenja među pripadnike različitih nacionalnih i vjerskih zajednica unutar Bosne i Hercegovine, ostvarenju pravde, davanju satisfakcije žrtvama, te konačno uspostavi modernog postkonfliktnog društva u kojem će jačati kultura dijaloga i tolerancije namjesto

¹³ Autor je pregled sudske prakse MKSJ preuzeo iz knjige Jones, R.W.D. John & Powles Steven, Međunarodna krivična praksa, Fond za humanitarno pravo, Beograd, 2006., te iz Tematske zbirke izvoda iz jurisprudencije MKSJ Human Rights Watch – Genocid, Ratni zločini, Zločini protiv čovečnosti, UNDP, Beograd, 2004.

sukoba i netrpeljivosti. Ovakav pristup je dijelom uključivao i primjenu sociološko-pravnog metoda.

U nekom smislu to bi bio memento da surovosti i divljaštva ispoljenja tokom nedavnih „balkanskih ratova“ nikako ne mogu biti specifikum samo za narode sa teritorije bivše Jugoslavije već da ona predstavljaju i teška iskustva danas razvijenih zapadnoevropskih država, ali i nauk, da su te zemlje smogle snage da se razračunaju sa negativnim naslijeđem prošlosti kroz procesuiranje i kažnjavanje počinitelaca odgovornih za najteža kršenja međunarodnog humanitarnog prava, misleći u prvom redu, na kažnjavanje nacističkih ratnih zločinaca, a potom da krenu putem političke, ekonomske, naučne i kulturne saradnje i integracije.